Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 10 juni 2021 *

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Direktiv 93/13/EEG – Oskäliga villkor i konsumentavtal – Avtal om hypotekslån uttryckt i utländsk valuta (schweiziska franc) – Preskription – Artikel 4.2 – Avtalets huvudföremål – Villkor som medför att låntagaren utsätts för en valutarisk – Krav på begriplighet och transparens – Bevisbörda – Artikel 3.1 – Betydande obalans – Artikel 5 – Ett klart och begripligt formulerat avtalsvillkor – Effektivitetsprincipen”

I de förenade målen C-776/19–C-782/19,

angående begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av tribunal de grande instance de Paris (Förstainstansdomstolen i Paris, Frankrike) genom beslut av den 1 och 2 oktober 2019, som inkom till domstolen den 22 oktober 2019, i målen

VB,

WA (C-776/19),

XZ,

YY (C-777/19),

ZX (C-778/19),

DY,

EX (C-781/19)

mot

BNP Paribas Personal Finance SA,

och

AV (C-779/19),

BW,

CX (C-780/19),

* Rättegångsspråk: franska.

FA (C-782/19)

mot

BNP Paribas Personal Finance SA,

Procureur de la République,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.-C. Bonichot, domstolens vice ordförande R. Silva de Lapuerta, tillika tillförordnad domare på första avdelningen, samt domarna C. Toader, M. Safjan och N. Jääskinen (referent),

generaladvokat: J. Kokott,

justitiesekreterare: handläggaren V. Giacobbo,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 28 oktober 2020,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– VB, WA, DY och EX, genom C. Constantin-Vallet, avocat,

– XZ, YY, ZX, AV, BW, CX och FA, genom A.-V. Benoit, C. Fabre och S. Szames, avocats,

– BNP Paribas Personal Finance SA, genom P. Metais och P. Spinosi, avocats,

– Frankrikes regering, genom A.-L. Desjonquères, E. de Moustier och E. Toutain, samtliga i egenskap av ombud,

– Europeiska kommissionen, genom C. Valero, N. Ruiz García och M. Van Hoof, samtliga i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målen utan förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Respektive begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).

2 Respektive begäran har framställts i mål mellan VB, WA, XZ, YY, ZX, DY och EX, å ena sidan, och BNP Paribas Personal Finance SA, å andra sidan, samt AV, BW, CX och FA, å ena sidan, och BNP Paribas Personal Finance och Procureur de la République (allmänna åklagaren, Frankrike), å andra

sidan. Målen avser de påstått oskäliga villkoren i avtal om hypotekslån uttryckta i utländsk valuta, i vilka det bland annat anges att schweiziska franc är bokföringsvaluta och euro betalningsvaluta vilket innebär att låntagaren bär valutarisken.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 I sextonde och tjugofjärde skälen i direktiv 93/13 anges följande:

”Bedömningen av om villkor är oskäliga eller inte enligt dessa allmänna kriterier, särskilt i näringsverksamhet av offentlig karaktär som tillhandahåller kollektiva tjänster baserade på solidaritet mellan konsumenterna, måste kompletteras med en metod för att göra en samlad bedömning av de olika berörda intressena; detta grundar kravet på god sed. Vid bedömningen av begreppet god sed skall särskild hänsyn tas till parternas inbördes styrkeförhållande i förhandlingshänseende, huruvida konsumenten har uppmuntrats att acceptera villkoren och om varorna eller tjänsterna sålts eller levererats på kundens särskilda beställning. Näringsidkaren kan uppfylla kravet på god sed genom att handla lojalt och rättvist mot den andre parten, vars legitima intressen han måste beakta.

…

Denna möjlighet innebär dock inte någon förhandsgranskning av de allmänna villkoren inom en given ekonomisk sektor. Medlemsstaternas domstolar eller förvaltningsmyndigheter måste förfoga över lämpliga och effektiva medel för att förhindra fortsatt tillämpning av oskäliga villkor i konsumentavtal.”

4 I artikel 3 i detta direktiv föreskrivs följande:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

2. Det skall alltid anses att ett avtalsvillkor inte har varit föremål för individuell förhandling om det har utarbetats i förväg och konsumenten därför inte har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll; detta gäller särskilt i samband med i förväg formulerade standardavtal.

…”

5 Artikel 4 i direktivet har följande lydelse:

”1. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

2. Bedömningen av avtalsvillkors oskälighet skall inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

6 I artikel 5 i samma direktiv föreskrivs följande:

”I avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form skall dessa villkor alltid vara klart och begripligt formulerade. Vid tveksamhet om ett avtalsvillkors innebörd skall den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen gälla. …”

7 I artikel 6.1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

8 I artikel 7.1 i direktivet föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

Fransk rätt

9 Artikel 2224 i civillagen har följande lydelse:

”Personliga fordringar och fordringar som avser lös egendom preskriberas fem år efter det att innehavaren av en rättighet fick kännedom om eller borde ha fått kännedom om de faktiska omständigheter vilka gav innehavaren möjlighet att utöva rättigheten.”

Målen vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

10 Under åren 2008 och 2009 ingick VB, WA, XZ, YY, ZX, DY, EX, AV, BW, CX och FA (nedan kallade klagandena i de nationella målen) var och en för sig ett avtal om hypotekslån uttryckt i utländsk valuta med beteckningen ”Helvet Immo” med BNP Paribas Personal Finance. Dessa avtal, som huvudsakligen marknadsfördes av mellanhänder, ingicks i syfte att förvärva fast egendom eller andelar i fastighetsbolag, avseende varierande belopp på mellan 48 000 och 426 000 schweiziska franc, det vill säga belopp på mellan cirka 44 000 och 389 000 euro, och med en löptid på mellan 22 och 25 år.

11 Det framgår av besluten om hänskjutande att avtalen innehöll avtalsvillkor enligt vilka

– de aktuella krediterna finansieras genom lån som tecknats i schweiziska franc och dessa krediter förvaltas både i schweiziska franc (bokföringsvaluta) och i euro (betalningsvaluta),

– när det gäller valutatransaktioner, betalningarna för de aktuella lånen endast kan göras i euro för återbetalning i schweiziska franc,

– de valutatransaktioner som ska genomföras räknas upp i de låneavtal som är aktuella i de nationella målen, och långivaren har möjlighet att ensidigt ersätta schweiziska franc med euro för det fall låntagaren inte fullgör sina förpliktelser,

– amorteringen, då den beror på förändringen av växelkursen euro/schweiziska franc, sker långsammare om valutatransaktionen leder till ett lägre belopp på förfallodagen i schweiziska franc, och den eventuella del av kapitalbeloppet som inte amorterats ska läggas till det utestående beloppet – i motsatt fall sker återbetalningen av krediten snabbare,

– om det inte är möjligt att betala hela det återstående beloppet i euro under den ursprungliga återstående perioden ökad med fem år, ska beloppen för avbetalningarna höjas. Om det i slutet av det femte förlängningsåret fortfarande föreligger ett utestående belopp, ska betalningarna fortsätta till dess att skulden reglerats helt,

– den fasta räntan, som ursprungligen avtalats, kan ändras vart femte år enligt en förutbestämd metod, och låntagarna kan då välja att bokföringsvalutan ska vara euro varvid vederbörande kan välja antingen att en ny högre fast räntesats eller en rörlig räntesats ska tillämpas.

12 För klagandena i de nationella målen beträffande målen C-776/19, C-778/19, C-779/19 och C-780/19 bifogades två simuleringar i siffror till låneavtalet som visade hur variationerna i växelkurserna påverkade lånebeloppet och lånets löptid. Den första simuleringen avsåg konsekvenserna av en höjning eller en sänkning med två procentenheter av räntan från och med den 61:a förfallodagen för beloppet för betalningarna, löptiden och den totala kreditkostnaden. Den andra simuleringen, med rubriken ”Information om valutatransaktioner som kommer att äga rum inom ramen för förvaltningen av er kredit”, simulerade variationerna av dessa faktorer vid en bedömning av euron i förhållande till schweiziska franc (i mål C-776/19, 1 euro per 1,5896 schweiziska franc, i mål C-778/19, 1 euro för 1,57 schweiziska franc, i mål C-779/19, 1 euro för 1,59 schweiziska franc, i mål C-780/19, 1 euro för 1,66 schweiziska franc) och vid en försvagning av euron (i mål C-776/19, 1 euro för 1,4296 schweiziska franc, i mål C-778/19, 1 euro för 1,41 schweiziska franc, i mål C-779/19, 1 euro för 1,43 schweiziska franc, i mål C-780/19, 1 euro för 1,5 schweiziska franc).

13 Klagandena i de nationella målen i målen C-777/19, C-781/19 och C-782/19 har inte tillhandahållits någon simulering av långivaren.

14 På grund av den ogynnsamma utvecklingen av växelkurserna som konstaterats efter ingåendet av de avtal som är aktuella i de nationella målen, har klagandena i de nationella målen haft svårigheter att återbetala det hypotekslån som de tecknat. Under åren 2015–2018 väckte nämnda klagande, var och en för sig, talan mot BNP Paribas Personal Finance vid den hänskjutande domstolen och gjorde bland annat gällande att villkoren om införande av den finansieringsmekanism som föreskrivs i avtalen Helvet Immo var oskäliga.

15 Efter en förundersökning ställdes BNP Paribas Personal Finance den 29 augusti 2017 inför rätta vid Tribunal correctionnel (Brottmålsdomstolen, Frankrike) för vilseledande affärsmetoder. Genom dom av den 26 februari 2020 slog den 13:e brottmålsavdelningen vid Tribunal de grande instance de Paris (Förstainstansdomstolen i Paris, Frankrike) fast att finansinstitutet tillämpat vilseledande affärsmetoder. Enligt uppgifter som lämnats av parterna i de nationella målen under förhandlingen vid domstolen överklagade BNP Paribas Personal Finance denna dom, vilken således inte är slutgiltig.

16 Klagandena i de nationella målen har vid den hänskjutande domstolen bland annat gjort gällande att villkoren om införande av den finansieringsmekanism som föreskrivs i de aktuella låneavtalen är oskäliga. BNP Paribas Personal Finance har å sin sida gjort gällande att de ansökningar genom vilka klagandena i de nationella målen gör gällande att avtalsvillkoren är oskäliga, är preskriberade och i vart fall ogrundade.

17 Vad gäller frågan om preskription av de ansökningar som har ingetts av klagandena i de nationella målen, har den hänskjutande domstolen påpekat att en tillämpning av den femåriga preskriptionsfristen enligt artikel 2224 i den franska civillagen leder till slutsatsen att dessa ansökningar är preskriberade. Denna frist börjar enligt nationell rättspraxis löpa den dag då låneerbjudandet antas.

18 I detta sammanhang har den hänskjutande domstolen sökt klarhet i huruvida det är förenligt med effektivitetsprincipen att invända att en sådan preskriptionsfrist har löpt ut när konsumenter väcker talan för att göra gällande sina rättigheter enligt direktiv 93/13. Eftersom växelkursen kan förbli stabil under avtalets första år och sjunka först senare under avtalets löptid, kan det enligt den hänskjutande domstolen inte uteslutas att låntagarna inte har möjlighet att göra gällande sina rättigheter.

19 Vad vidare gäller prövningen av huruvida avtalsvillkoren är oskäliga, har den hänskjutande domstolen påpekat att de låneavtal som är aktuella i de nationella målen innehåller flera villkor som ingår i en mekanism för valutaväxling, vilka innebär att låntagaren bär valutarisken.

20 I detta sammanhang vill den hänskjutande domstolen särskilt få klarhet i huruvida dessa avtalsvillkor, på grund av att de avser frågan om valutarisken, ska anses utgöra en del av huvudföremålet för de låneavtal som är aktuella i de nationella målen och därför inte kan anses vara oskäliga när de är klara och begripliga. I detta avseende uppkommer även frågan vilken inverkan för kvalificeringen av dessa avtalsvillkor som ett annat villkor som har införts i de låneavtal som är aktuella i de nationella målen har som gör det möjligt för låntagaren att utnyttja en möjlighet till omvandling till euro vid förutbestämda datum.

21 Vad gäller bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor är klart och begripligt och huruvida det föreligger en betydande obalans mellan parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet, har den hänskjutande domstolen påpekat att klagandena i de nationella målen har upplysts om hur variationerna i växelkursen mellan euron och schweiziska franc inverkar på kostnaden för det aktuella lånet. Valutarisken nämns emellertid inte alls i de låneavtal som är aktuella i de nationella målen.

22 Den hänskjutande domstolen har dessutom preciserat att i nationell rättspraxis har sådana avtalsvillkor som de som är i fråga i de nationella målen ansetts vara klara och begripliga, bland annat av det skälet att låntagarna har fått information om de valutatransaktioner som genomförts under det aktuella låneavtalets löptid och om hur variationerna i växelkursen mellan euron och schweiziska franc inverkar på avtalets löptid och på avbetalningarna i syfte att betala det återstående beloppet.

23 Med hänsyn till att näringsidkaren har större möjligheter än konsumenten att förutse den ekonomiska utvecklingen och valutarisken, har den hänskjutande domstolen sökt klarhet i vilka specifika uppgifter om valutarisken som ska lämnas till en låntagare som inte känner till de ekonomiska prognoser som kan få återverkningar på utvecklingen av växelkursen mellan

bokföringsvalutan och betalningsvalutan och vilka risker som är förenade därmed. I detta avseende uppkommer även frågan om vem som har bevisbördan för att ett avtalsvillkor är klart och begripligt, eftersom det i de nationella målen har bestridits att vissa uppgifter har lämnats.

24 Mot denna bakgrund beslutade Tribunal de grande instance de Paris att vilandeförklara målen och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) Utgör direktiv 93/13, tolkat mot bakgrund av effektivitetsprincipen, hinder för att, i [sådana mål som de nationella målen], tillämpa preskriptionsregler i följande fall: a) vid fastställandet av att ett avtalsvillkor är oskäligt, b) vid eventuella återbetalningar, c) när konsumenten är kärande och d) när konsumenten är svarande, inbegripet vid ett genkäromål?

2) Om fråga 1 helt eller delvis ska besvaras nekande, utgör då direktiv 93/13, tolkat mot bakgrund av effektivitetsprincipen, hinder för att, i [sådana mål som de nationella målen], tillämpa en nationell rättspraxis, enligt vilken preskriptionstiden börjar löpa den dag då lånerbjudandet accepteras, i stället för den dag då allvarliga ekonomiska svårigheter uppstår?

3) Ska sådana avtalsvillkor som dem som är i fråga i [de nationella målen], i vilka det bland annat föreskrivs att schweiziska franc är bokföringsvaluta och euro är betalningsvaluta, vilket får till följd att låntagaren bär valutarisken, anses omfattas av avtalets huvudföremål i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13, om storleken på valutaväxlingsavgiften inte har bestritts och när det finns avtalsvillkor som föreskriver att låntagaren vid vissa fastställda datum kan använda sig av en möjlighet till omvandling i euro enligt en på förhand bestämd metod?

4) Utgör direktiv 93/13, tolkat mot bakgrund av effektivitetsprincipen i [unionsrätten], hinder för en nationell rättspraxis enligt vilken ett eller flera avtalsvillkor, såsom dem som är i fråga i [de nationella målen], anses vara ’klart och begripligt’ formulerade i direktivets mening, på grund av att

– det i det föregående låneerbjudandet i detalj anges vilka valutatransaktioner som genomförs under lånets löptid och det anges att växelkursen mellan euro och schweiziska franc ska vara den som är tillämplig två arbetsdagar före den händelse som föranleder transaktionen och som publiceras på Europeiska centralbankens webbplats,

– det i erbjudandet anges att låntagaren godtar de valutatransaktioner från schweiziska franc till euro och från euro till schweiziska franc som krävs för att lånet ska fungera väl och återbetalas, och att långivaren kommer att omvandla de återstående månatliga betalningarna i euro till schweiziska franc, efter betalning av extraavgifter för lånet,

– det i erbjudandet anges att om valutatransaktionen resulterar i ett lägre belopp än det förfallna belopp i schweiziska franc som kan utkrävas, kommer amorteringen av kapitalbeloppet att ske långsammare, och den eventuella del av kapitalbeloppet som inte har amorterats genom ett förfallet belopp ska föras in som debetsaldo på kontot i schweiziska franc, och att amorteringen av lånets kapitalbelopp kommer att förändras i förhållande till variationerna, uppåt eller nedåt, i den växelkurs som tillämpas på de månatliga betalningarna, att denna förändring kan medföra att amorteringstiden för lånet förlängs eller förkortas och i förekommande fall ändra den totala kostnaden för återbetalning,

– det i posterna ’internkonto i euro’ och ’internkonto i schweiziska franc’ i detalj anges vilka transaktioner som ska genomföras vid varje betalning av förfallna belopp på kreditsidan och debetsidan på varje konto, och det i avtalet på ett transparent sätt anges hur den mekanism för växling av den utländska valutan konkret fungerar,

trots att det i erbjudandet bland annat inte finns något uttryckligt omnämnande av den ’valutarisk’ som låntagaren löper på grund av att vederbörande inte uppbär några inkomster i bokföringsvalutan, eller något uttryckligt omnämnande av ’risken vad gäller räntesatsen’?

5) För det fall fråga 4 ska besvaras jakande, utgör då direktiv 93/13, tolkat mot bakgrund av effektivitetsprincipen i [unionsrätten], hinder för en nationell rättspraxis enligt vilken ett eller flera avtalsvillkor, såsom dem som är i fråga i [de nationella målen], anses vara ’klart och begripligt’ formulerade i direktivets mening, när det – utöver de omständigheter som har framhållits i fråga 4 – endast tillkommer ett simulerat scenario för en värdeminskning med [5–6 procent] av betalningsvalutan jämfört med bokföringsvalutan, i ett avtal med en ursprunglig löptid på [22–25 år], och utan att det används sådana uttryck som ’risk’ eller ’svårighet’?

6) Är det näringsidkaren eller konsumenten som har bevisbördan för att ett avtalsvillkor är ’klart och begripligt’ formulerat i den mening som avses i direktiv 93/13, inbegripet vad gäller omständigheterna i samband med att avtalet ingicks?

7) Om näringsidkaren har bevisbördan för att villkoret är klart och begripligt formulerat, utgör då direktiv 93/13 hinder för en nationell rättspraxis enligt vilken det anses, då det finns handlingar som avser försäljningsmetoder, att det ankommer på låntagarna att bevisa dels att informationen som finns i dessa handlingar har lämnats till dem, dels att det var banken som lämnade informationen till låntagarna, eller kräver direktivet tvärtom att dessa omständigheter utgör en motbevisbar presumtion för att den information som finns i dessa handlingar har lämnats, inklusive muntligen, till låntagarna, som det ankommer på näringsidkaren, vilken ska ansvara för de upplysningar som har lämnats av de mellanhänder som vederbörande har valt, att motbevisa?

8) Kan det anses föreligga en betydande obalans i [sådana avtal som de som är aktuella i de nationella målen], i [vilka] båda parterna löper en valutarisk, när näringsidkaren förfogar över större möjligheter än konsumenten för att förutse valutarisken, och när det finns en övre gräns för den risk som näringsidkaren bär, men inte för den risk som konsumenten bär?”

25 Domstolens ordförande har genom beslut av den 19 november 2019 förenat målen C-776/19–C-782/19 vad gäller det skriftliga och det muntliga förfarandet samt domen.

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första och den andra frågan

26 Den hänskjutande domstolen har ställt den första och den andra frågan, vilka ska prövas tillsammans, för att få klarhet i huruvida direktiv 93/13, mot bakgrund av effektivitetsprincipen, ska tolkas så, att det utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken en konsuments ansökan om fastställelse av att ett villkor i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och

denna konsument är oskäligt, eller om återbetalning av belopp som felaktigt erlagts med stöd av oskäliga villkor i den mening som avses i nämnda direktiv, omfattas av en preskriptionsfrist på fem år som börjar löpa vid den tidpunkt då låneerbjudandet antas.

27 Domstolen framhåller att det i avsaknad av särskilda unionsbestämmelser på området, enligt fast rättspraxis, i varje medlemsstats rättsordning, enligt principen om medlemsstaternas självbestämmanderätt i processuella frågor, ska antas regler för att genomföra det konsumentskydd som föreskrivs i direktiv 93/13. Dessa regler får emellertid varken vara mindre förmånliga än dem som avser liknande situationer som grundas på nationell rätt (likvärdighetsprincipen) eller medföra att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva de rättigheter som följer av unionens rättsordning (effektivitetsprincipen) (se, för ett liknande resonemang, dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 83 och där angiven rättspraxis).

28 Vad avser effektivitetsprincipen, vilken är den enda som är aktuell i förevarande mål, ska det erinras om att varje fall där frågan huruvida en nationell processuell bestämmelse medför att det blir omöjligt eller orimligt svårt att tillämpa unionsrätten uppkommer, ska bedömas med beaktande av bestämmelsens funktion i förfarandet vid nationella domstolar och andra myndigheter betraktat som en helhet samt förfarandets förlopp och särdrag. Utifrån detta perspektiv måste, i förekommande fall, grundläggande principer i det nationella domstolsväsendet beaktas, såsom skyddet av rätten till försvar, rättssäkerhetsprincipen och principen om en ändamålsenlig handläggning (se, bland annat, dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 85 och där angiven rättspraxis).

29 Domstolen har dessutom preciserat att medlemsstaternas skyldighet att fastställa processuella regler som säkerställer skyddet av de rättigheter för enskilda som följer av unionsrätten, bland annat de rättigheter som följer av direktiv 93/13, inbegriper ett krav på ett effektivt domstolsskydd, vilket även har stadfästs i artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Detta skydd måste gälla bland annat fastställandet av de processuella reglerna för väckande av en talan som grundar sig på sådana rättigheter (se, för ett liknande resonemang, dom av den 31 maj 2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, punkt 49 och där angiven rättspraxis).

30 Vad beträffar bedömningen av det som kännetecknar den preskriptionsfrist som är i fråga i de nationella målen, har domstolen preciserat att bedömningen ska avse fristens längd och dess tillämpningsvillkor, inbegripet den händelse som utlöser fristen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, C-698/18 och C-699/18, EU:C:2020:537, punkt 61 och där angiven rättspraxis).

31 Vad beträffar invändningen att ansökningar som ingetts av konsumenter för att göra gällande de rättigheter som de har enligt direktiv 93/13 omfattas av en preskriptionsfrist, framgår det av domstolens praxis att rimliga talefrister med prekluderande verkan som fastställs av rättssäkerhetshänsyn inte gör det praktiskt omöjligt eller orimligt svårt att utöva de rättigheter som följer av unionsrätten, under förutsättning att de är fullt tillräckliga för att konsumenten ska kunna förbereda och väcka en effektiv domstolstalan (se, bland annat, dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, C-698/18 och C-699/18, EU:C:2020:537, punkt 62 och där angiven rättspraxis).

32 Domstolen har nämligen medgett att konsumentskyddet inte är av absolut karaktär och att det är förenligt med unionsrätten att fastställa rimliga talefrister med prekluderande verkan av rättssäkerhetshänsyn (se, bland annat, dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, C-698/18 och C-699/18, EU:C:2020:537, punkt 56, och dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 82 och där angiven rättspraxis).

33 Domstolen har emellertid slagit fast att det skydd som direktiv 93/13 ger konsumenter utgör hinder mot bestämmelser i nationell rätt som innebär att en nationell domstol – då preklusionsfristen har löpt ut – inte får fastställa att ett villkor i ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument är oskäligt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 november 2002, Cofidis, C-473/00, EU:C:2002:705, punkt 38, och dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, C-698/18 och C-699/18, EU:C:2020:537, punkt 55).

34 I förevarande fall avser begäran om förhandsavgörande två skilda situationer, nämligen dels en invändning om att en ansökan som ingetts av en konsument om fastställelse av att ett villkor i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och konsumenten är oskäligt omfattas av en preskriptionsfrist, dels en invändning om att en begäran från konsumenten om återbetalning av felaktigt inbetalda belopp på grundval av oskäliga avtalsvillkor i den mening som avses i direktiv 93/13 omfattas av en sådan frist.

35 Vad gäller invändningen om att en ansökan som ingetts av en konsument om fastställelse av att ett villkor i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och konsumenten är oskäligt omfattas av en preskriptionsfrist, erinrar domstolen för det första om att oskäliga villkor i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument enligt artikel 6.1 i direktiv 93/13 inte är bindande för konsumenten.

36 För det andra, med hänsyn till arten och betydelsen av det allmänintresse som konsumentskyddet utgör, innebär direktiv 93/13 att medlemsstaterna, såsom framgår av artikel 7.1 jämförd med tjugofjärde skälet i direktivet, är skyldiga att se till att det finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter. De nationella domstolarna ska i detta syfte underlåta att tillämpa oskäliga avtalsvillkor så att villkoren inte får några bindande verkningar för konsumenten, om inte konsumenten motsätter sig detta (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, C-698/18 och C-699/18, EU:C:2020:537, punkterna 52 och 53 och där angiven rättspraxis).

37 För det tredje framgår det av rättspraxis att ett avtalsvillkor som förklarats vara oskäligt i princip ska anses aldrig ha existerat, vilket innebär att det inte kan ha någon verkan gentemot konsumenten. Domstolen drar härav slutsatsen att en domstols fastställelse av att ett sådant avtalsvillkor är oskäligt följaktligen i princip ska innebära att konsumentens rättsliga och faktiska situation ska återställas till den situation som konsumenten hade befunnit sig i om avtalsvillkoret inte hade förelegat. Av detta följer att den nationella domstolens skyldighet att underlåta att tillämpa ett oskäligt avtalsvillkor enligt vilket belopp ska erläggas som visat sig vara felaktiga, i princip medför en återbetalningsskyldighet såvitt avser dessa belopp (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 december 2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 och C-308/15, EU:C:2016:980, punkterna 61 och 62, och dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, C-698/18 och C-699/18, EU:C:2020:537, punkt 54).

38 Ur den synvinkeln måste konsumenten – bland annat för att ett effektivt skydd av de rättigheter som den har enligt direktiv 93/13 ska säkerställas – när som helst kunna göra gällande att ett avtalsvillkor är oskäligt inte bara som en grund för försvar, utan även för att rätten ska fastställa att ett avtalsvillkor är oskäligt, vilket innebär att en talan som väckts av konsumenten om fastställelse av att ett villkor i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument är oskäligt inte kan omfattas en preskriptionsfrist.

39 Vad vidare beträffar invändningen om att en begäran från konsumenten om återbetalning av felaktigt inbetalda belopp på grundval av oskäliga avtalsvillkor i den mening som avses i direktiv 93/13 omfattas av en preskriptionsfrist, räcker det att erinra om att domstolen redan har slagit fast att artiklarna 6.1 och 7.1 i detta direktiv inte utgör hinder för nationella regler som anger att en preskriptionsfrist gäller för käromål där återbetalningskrav framställs med anledning av en ogiltigförklaring av ett oskäligt villkor i ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument, samtidigt som några preskriptionsfrister inte gäller enligt nationella regler beträffande käromål där yrkande framställs om fastställelse av att ett sådant avtalsvillkor är oskäligt; detta gäller dock under förutsättning att likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen iakttas (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, C-698/18 och C-699/18, EU:C:2020:537, punkt 58, och dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 84).

40 Det kan således konstateras att en invändning om att en begäran om återbetalning som framställts av konsumenter för att göra gällande sina rättigheter enligt direktiv 93/13 omfattas av en preskriptionsfrist, således inte i sig strider mot effektivitetsprincipen, förutsatt att en tillämpning av denna frist inte i praktiken gör det omöjligt eller orimligt svårt att utöva de rättigheter som följer av detta direktiv.

41 Vad vidare gäller längden på den preskriptionsfrist som gäller för en begäran från en konsument om återbetalning av felaktigt inbetalda belopp på grundval av oskäliga avtalsvillkor i den mening som avses i direktiv 93/13, ska det påpekas att domstolen redan har haft tillfälle att uttala sig om huruvida preskriptionsfrister som är jämförbara med dem som är aktuella i de nationella målen, vilka har löptider på tre och fem år och som har åberopats mot talan som syftar till att göra gällande att ett avtalsvillkor är oskäligt, är förenliga med effektivitetsprincipen. Enligt domstolen är dessa frister, förutsatt att de har fastställts och är kända i förväg, i princip tillräckliga för att den berörda konsumenten ska kunna förbereda och väcka en effektiv domstolstalan. Preskriptionsfrister på tre och fem år är således inte i sig oförenliga med effektivitetsprincipen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, C-698/18 och C-699/18, EU:C:2020:537, punkterna 62 och 64, och dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 87 och där angiven rättspraxis).

42 Det ska följaktligen slås fast att en preskriptionsfrist på fem år, såsom den som är i fråga i de nationella målen, som har fastställts och är känd i förväg, och som har gjorts gällande med avseende på en begäran från en konsument om återbetalning av felaktigt inbetalda belopp på grundval av oskäliga avtalsvillkor i den mening som avses i direktiv 93/13, inte förefaller vara sådan att den kan anses göra det omöjligt eller orimligt svårt att utöva de rättigheter som följer av direktiv 93/13. En frist med en sådan löptid är nämligen i princip materiellt sett tillräcklig för att konsumenten ska kunna förbereda och väcka en effektiv domstolstalan för att göra gällande sina rättigheter enligt detta direktiv, bland annat i form av krav på återbetalning som grundar sig på att ett avtalsvillkor är oskäligt.

43 Vad vidare gäller den tidpunkt då den preskriptionsfrist som är aktuell i de nationella målen börjar löpa, föreligger det emellertid en icke försumbar risk för att konsumenten under denna period inte kan göra gällande sina rättigheter enligt direktiv 93/13 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 5 mars 2020, OPR-Finance, C-679/18, EU:C:2020:167, punkt 22 och där angiven rättspraxis).

44 Det framgår nämligen av de uppgifter som den hänskjutande domstolen har lämnat att den femåriga preskriptionstiden, som föreskrivs i artikel 2224 i civillagen, enligt fransk rättspraxis börjar löpa den dag då låneerbjudandet antas.

45 Det ska i detta avseende beaktas att konsumenten intar en underlägsen ställning i förhållande till näringsidkaren i fråga om såväl förhandlingsförmåga som informationsnivå, vilket får till följd att konsumenten godkänner villkor som näringsidkaren har utformat i förväg, utan att kunna påverka villkorens innehåll (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, C-698/18 och C-699/18, EU:C:2020:537, punkt 66 och där angiven rättspraxis). Det ska även erinras om att det är möjligt att konsumenterna inte känner till att ett villkor i ett hypotekslåneavtal är oskäligt, eller har en felaktig uppfattning om omfattningen av sina rättigheter enligt direktiv 93/13 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 90 och där angiven rättspraxis).

46 Det ska framhållas att en preskriptionsfrist endast kan anses vara förenlig med effektivitetsprincipen om konsumenten har haft möjlighet att få kännedom om sina rättigheter innan fristen börjar löpa eller löper ut (se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 oktober 2009, Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, punkt 45, dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, C-698/18 och C-699/18, EU:C:2020:537, punkt 67, och dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 91).

47 En invändning om att en begäran från en konsument om återbetalning av felaktigt inbetalda belopp på grundval av oskäliga avtalsvillkor i den mening som avses i direktiv 93/13, omfattas av en femårig preskriptionsfrist, såsom den som är aktuell i de nationella målen, vilken börjar löpa den dag då låneerbjudandet antas, kan emellertid inte säkerställa ett effektivt skydd för konsumenten, eftersom denna frist riskerar att ha löpt ut redan innan konsumenten har kunnat få kännedom om att ett villkor i avtalet är oskäligt. En sådan frist medför att det blir orimligt svårt att utöva de rättigheter som följer av direktiv 93/13 och innebär därför ett åsidosättande av effektivitetsprincipen (se, analogt, dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, C-698/18 och C-699/18, EU:C:2020:537, punkterna 67 och 75, och dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 91).

48 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den första och den andra frågan besvaras enligt följande. Artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, jämförda med effektivitetsprincipen, ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken en konsuments ansökan

– om fastställelse av att ett villkor i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och denna konsument är oskäligt, omfattas av en preskriptionsfrist,

– om återbetalning av belopp som felaktigt erlagts med stöd av sådana oskäliga villkor, omfattas av en preskriptionsfrist på fem år, när fristen börjar löpa vid den tidpunkt då låneerbjudandet

godtas, vilket innebär att konsumenten vid den tidpunkten kunde vara omedveten om alla sina rättigheter enligt direktivet.

Den tredje frågan

49 Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att begreppet ”avtalets huvudföremål”, i den mening som avses i denna bestämmelse, omfattar villkor i låneavtalet vilka föreskriver att den utländska valutan är bokföringsvaluta och att euro är betalningsvaluta och vilka medför att det är låntagaren som bär valutarisken.

50 Enligt artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska bedömningen av avtalsvillkors oskälighet inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade. Den nationella domstolen kan således pröva huruvida ett villkor, som avser beskrivningen av avtalets huvudföremål, är oskäligt endast om detta villkor inte är klart och begripligt formulerat.

51 EU-domstolen har i detta avseende redan slagit fast att artikel 4.2 i direktiv 93/13 föreskriver ett undantag från den mekanism för materiell prövning av oskäliga villkor som föreskrivs inom ramen för de konsumentsskyddsregler som införts genom detta direktiv, varför denna bestämmelse ska tolkas restriktivt (dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 34 och där angiven rättspraxis).

52 EU-domstolen har även slagit fast att avtalsvillkor som omfattas av begreppet ”avtalets huvudföremål” i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska förstås som de villkor som anger de huvudsakliga prestationerna i detta avtal och som, som sådana, kännetecknar avtalet. De villkor som är av underordnad betydelse i förhållande till dem som utgör själva kärnan i avtalsförhållandet kan däremot inte omfattas av detta begrepp (dom av den 3 oktober 2019, Kiss och CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 32 och där angiven rättspraxis).

53 Det ankommer på den hänskjutande domstolen att – med beaktande av låneavtalets beskaffenhet, allmänna systematik och bestämmelser samt det rättsliga och faktiska sammanhang som det ingår i – bedöma huruvida det aktuella villkoret utgör en huvudsaklig aspekt av gäldenärens prestation som består i återbetalning av det belopp som långivaren lånat ut (se, för ett liknande resonemang, dom av den 3 oktober 2019, Kiss och CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 33 och där angiven rättspraxis).

54 Det åligger emellertid EU-domstolen att utifrån denna bestämmelse klargöra vilka kriterier som ska tillämpas vid en sådan prövning (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 33).

55 När det gäller låneavtal uttryckta i utländsk valuta och som ska återbetalas i den nationella valutan, har domstolen preciserat att undantaget från oskälighetsbedömningen av villkoren om förhållandet mellan å ena sidan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor inte kan tillämpas på villkor vilka begränsar sig till att, i syfte att beräkna återbetalningarna, bestämma växelkursen för den utländska valuta i vilken låneavtalet är uttryckt, dock utan att någon växlingstjänst tillhandahålls av långivaren vid denna beräkning, och således inte medför en

”ersättning” vars lämplighet som vederlag för en prestation från långivaren inte kan bli föremål för en oskälighetsbedömning enligt artikel 4.2 i direktiv 93/13 (dom av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 58).

56 Domstolen har emellertid även preciserat, utan att begränsa detta konstaterande till låneavtal uttryckta i utländsk valuta som kan återbetalas i samma valuta, att avtalsvillkor om valutarisk beskriver avtalets huvudföremål (se, bland annat, dom av den 20 september 2018, OTP Bank och OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, punkt 68 och där angiven rättspraxis, och dom av den 14 mars 2019, Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, punkt 48).

57 EU-domstolen påpekar härvidlag att genom ett låneavtal utfäster sig långivaren i huvudsak att ställa ett visst penningbelopp till låntagarens förfogande, medan låntagaren i huvudsak utfäster sig att betala tillbaka detta belopp, i allmänhet jämte ränta, enligt en angiven amorteringsplan. De för ett sådant avtal huvudsakliga prestationerna hänför sig således till ett penningbelopp som måste definieras i förhållande till den valuta som avtalet anger för utbetalning och återbetalning. Det förhållandet att en kredit ska återbetalas i en viss valuta är inte ett betalningsvillkor av underordnad betydelse utan avser själva arten av gäldenärens skyldighet och utgör därför en huvudsaklig aspekt av ett låneavtal (dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 38).

58 Det ankommer således på den hänskjutande domstolen att, med beaktande av de kriterier som anges i punkterna 55–57 i förevarande dom, bedöma huruvida villkoren i de avtal som är aktuella i de nationella målen, enligt vilka den utländska valutan är bokföringsvaluta och euron är betalningsvaluta och vilka får till följd att låntagaren bär valutarisken, har samband med själva arten av gäldenärens skyldighet att återbetala det belopp som långivaren ställt till låntagarens förfogande, och detta oberoende av huruvida konsumentens bestridande även avser växlingskostnader.

59 Det ska dessutom preciseras att den omständigheten att det i ett låneavtal uttryckt i utländsk valuta finns ett annat villkor som gör det möjligt för låntagaren att använda sig av en möjlighet till omräkning i euro vid förutbestämda datum inte kan anses medföra att villkoren om valutarisken därigenom blir accessoriska. Den omständigheten att parterna har möjlighet att ändra ett av de huvudsakliga villkoren i avtalet på vissa förfallodagar gör det nämligen möjligt för låntagaren att ändra villkoren för lånet med omedelbar verkan (*ex nunc*), utan att förekomsten av en sådan möjlighet direkt påverkar bedömningen av den huvudsakliga prestation som kännetecknar avtalet i fråga.

60 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den tredje frågan besvaras enligt följande. Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att de villkor i låneavtalet i vilka det föreskrivs att den utländska valutan ska vara bokföringsvaluta och att euron är betalningsvaluta och vilka medför att det är låntagaren som bär valutarisken, omfattas av denna bestämmelse om villkoren utgör en huvudsaklig aspekt av nämnda avtal.

Den fjärde och den femte frågan

61 Den hänskjutande domstolen har ställt den fjärde och den femte frågan, vilka ska prövas tillsammans, för att få klarhet i huruvida artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att när det gäller ett låneavtal uttryckt i utländsk valuta ska kravet på transparens vad gäller villkoren i detta avtal, i vilka det föreskrivs att den utländska valutan ska vara bokföringsvaluta och euron betalningsvaluta och vilka medför att låntagaren bär valutarisken, anses vara uppfyllt när näringsidkaren har

lämnat information till konsumenten om hur en eventuell höjning eller sänkning av eurons värde i förhållande till den utländska valuta som lånet uttryckts i inverkar på konsumentens finansiella förpliktelser.

62 Enligt fast praxis beträffande kravet på transparens är det av grundläggande betydelse för konsumenten att denne före ingåendet av ett avtal underrättas om villkoren och följderna av att avtalet ingås. Det är bland annat mot bakgrund av dessa uppgifter som konsumenten avgör om han eller hon vill ingå ett avtal med en näringsidkare och vara bunden av de villkor som näringsidkaren utformat i förväg (dom av den 3 mars 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, punkt 49 och där angiven rättspraxis).

63 Av detta följer att kravet på transparens vad gäller avtalsvillkor, såsom detta krav följer av artiklarna 4.2 och 5 i direktiv 93/13, inte kan begränsas till att villkoret i fråga ska kunna förstås i formellt och grammatiskt avseende. Det skyddssystem som direktivet genomför vilar på idén att konsumenten befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkaren, framför allt i fråga om tillgång till information, varför direktivets krav på att avtalsvillkoren ska vara klart och begripligt formulerade, och följaktligen kravet på transparens, ska tolkas extensivt (dom av den 3 mars 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, punkt 50 och där angiven rättspraxis).

64 Nämnda krav ska således förstås så, att det inte bara innebär att det aktuella villkoret ska vara begripligt för konsumenten i formellt och grammatiskt avseende, utan även att en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument kan förstå hur villkoret konkret tillämpas och således, på grundval av klara och begripliga kriterier, bedöma de potentiellt omfattande ekonomiska konsekvenserna av detta villkor för hans eller hennes finansiella förpliktelser (dom av den 3 mars 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, punkt 51 och där angiven rättspraxis).

65 Detta innebär att avtalet på ett tydligt sätt ska ange hur den mekanism som det aktuella avtalsvillkoret hänvisar till konkret fungerar samt, i förekommande fall, hur denna mekanism förhåller sig till sådana som föreskrivs i andra villkor, så att konsumenten på grundval av precisa och begripliga kriterier kan bedöma de ekonomiska konsekvenserna av avtalet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 januari 2021, Dexia Nederland, C-229/19 och C-289/19, EU:C:2021:68, punkt 50 och där angiven rättspraxis).

66 Frågan huruvida kravet på transparens har iakttagits i förevarande fall ska prövas av den hänskjutande domstolen mot bakgrund av samtliga relevanta faktiska omständigheter, däribland reklammaterial och den information som tillhandahållits inom ramen för förhandlingarna om det låneavtal som är aktuellt i de nationella målen, inte bara av långivaren själv, utan även av alla andra personer som har deltagit i marknadsföringen av det aktuella lånet i näringsidkarens namn.

67 Den nationella domstolen ska närmare bestämt, då den beaktar alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks, kontrollera om konsumenten, i förevarande fall, upplysts om samtliga omständigheter som kan påverka omfattningen av konsumentens förpliktelser bland annat för att kunna beräkna den totala kostnaden för lånet. Vid denna bedömning är det av avgörande betydelse om villkoren har formulerats på ett så klart och begripligt sätt att en genomsnittskonsument, såsom denna har beskrivits i punkt 64 ovan, kan bedöma kostnaden i fråga, samt att det i kreditavtalet inte hänvisas till uppgifter som, med hänsyn till vilka varor

eller tjänster som avses med detta avtal, är väsentliga (se, för ett liknande resonemang, dom av den 3 mars 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, punkt 52 och där angiven rättspraxis).

68 I förevarande fall har den hänskjutande domstolen påpekat att klagandena i de nationella målen, innan de tecknade lånen, fick information om hur variationerna i växlingskursen mellan euron och schweiziska franc inverkar på avtalets löptid och på avbetalningarna i syfte att betala det återstående beloppet. Valutarisken nämndes emellertid inte alls.

69 När det gäller låneavtal uttryckta i utländsk valuta, såsom det som är aktuellt i de nationella målen, konstaterar domstolen för det första att all information som näringsidkaren tillhandahåller för att upplysa konsumenten om hur växelkursmekanismen fungerar och vilken risk den är förenad med är relevant för nämnda bedömning. Närmare uppgifter om de risker som låntagaren löper vid en påtaglig valutaförsvagning i den medlemsstat där låntagaren är bosatt och en höjning av den utländska räntesatsen utgör faktorer av särskild betydelse.

70 När det gäller lån i utländsk valuta vill EU-domstolen – i likhet med vad Europeiska systemrisknämnden erinrade om i sin rekommendation ESRB/2011/1 av den 21 september 2011 om utlåning i utländsk valuta (EUT C 342, 2011, s. 1) – betona att finansinstituten ska ge sina låntagare adekvat information om riskerna med lån i utländsk valuta. Informationen bör vara sådan att låntagarna kan fatta välgrundade och försiktiga beslut och bör som ett minimum ange vilka konsekvenser som en höjning av utländsk ränta eller en påtaglig valutaförsvagning i den medlemsstat där låntagaren är bosatt får för återbetalningen (Rekommendation A – Låntagarnas riskmedvetenhet, punkt 1) (dom av den 20 september 2018, OTP Bank och OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, punkt 74 och där angiven rättspraxis).

71 Domstolen har särskilt framhållit att låntagaren klart och tydligt måste informeras om att han eller hon genom att ingå ett avtal om ett lån uttryckt i en utländsk valuta utsätter sig för en valutarisk som eventuellt kan komma att föranleda ekonomiska svårigheter, om den valuta i vilken han eller hon uppbär sina inkomster skulle falla i värde. Det ska krävas av näringsidkaren att denna redogör för de möjliga variationerna i växelkurserna och de risker som det med nödvändighet innebär att teckna ett sådant lån (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2018, OTP Bank och OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, punkt 75 och där angiven rättspraxis).

72 Av detta följer att de uppgifter som näringsidkaren lämnar, för att uppfylla kravet på transparens, måste göra det möjligt för en normalt informerad samt skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument att förstå inte bara att en förändring av växelkursen mellan bokföringsvalutan och betalningsvalutan, beroende på variationerna i växelkurserna, kan få negativa konsekvenser för konsumentens finansiella förpliktelser. Det måste även vara möjligt för samma konsument att, i samband med tecknandet av ett lån uttryckt i utländsk valuta, förstå den verkliga risk som han eller hon utsätter sig för under hela den tid som avtalet löper, vid en betydande försvagning av den valuta i vilken han eller hon uppbär sina inkomster i förhållande till bokföringsvalutan.

73 Det ska i detta sammanhang preciseras att simuleringar i siffror, som den hänskjutande domstolen hänvisar till, kan utgöra användbar information om de grundar sig på tillräckliga och exakta uppgifter och om de innehåller objektiva bedömningar som på ett klart och begripligt sätt meddelas konsumenten. Det är endast under dessa omständigheter som sådana simuleringar kan göra det möjligt för näringsidkaren att uppmärksamma konsumenten på risken för potentiellt betydande negativa ekonomiska konsekvenser av de aktuella avtalsvillkoren. På samma sätt som

all annan information om omfattningen av konsumentens åtagande, som tillhandahållits av näringsidkaren, ska simuleringen i siffror bidra till att konsumenten förstår den faktiska omfattningen av den risk på lång sikt som hänger samman med möjliga variationer i växelkurserna och därmed de risker som är förenade med ingåendet av ett låneavtal uttryckt i utländsk valuta.

74 När det gäller ett låneavtal uttryckt i utländsk valuta som utsätter konsumenten för en valutarisk, kan således inte kravet på transparens anses vara uppfyllt genom att konsumenten ges tillgång till upplysningar, inte ens om de är omfattande, om de grundar sig på antagandet att växelkursen mellan bokföringsvalutan och betalningsvalutan kommer att förbli stabil under avtalets hela giltighetstid. Detta gäller bland annat när näringsidkaren inte har underrättat konsumenten om det ekonomiska sammanhang som kan få återverkningar på variationerna i växelkurserna, vilket innebär att det inte har gjorts möjligt för konsumenten att konkret kunna förstå de potentiellt allvarliga konsekvenser för konsumentens ekonomiska situation som kan följa av att teckna ett lån uttryckt i utländsk valuta.

75 För det andra ingår även det språk som finansinstitutet har använt i förhandsinformationen och i avtalshandlingarna bland de omständigheter som är relevanta för den bedömning som anges i punkt 67 ovan. Framför allt kan avsaknaden av villkor eller förklaringar som uttryckligen upplyser låntagaren om förekomsten av särskilda risker i samband med låneavtal uttryckta i utländsk valuta bekräfta att kravet på transparens, såsom det bland annat följer av artikel 4.2 i direktiv 93/13, inte är uppfyllt.

76 För det tredje ska det, mot bakgrund av de faktiska omständigheter som angetts ovan i punkt 15, erinras om att fastställandet av att en affärsmetod är otillbörlig, vilket parterna diskuterade under förhandlingen vid EU-domstolen, även kan utgöra en av flera omständigheter som kan ligga till grund för den nationella domstolens bedömning av huruvida villkoren i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument är oskäliga (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 mars 2012, Pereničová och Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, punkt 43).

77 Denna omständighet innebär emellertid inte i sig att det krav på transparens som följer av artikel 4.2 i direktiv 93/13 inte är uppfyllt, eftersom denna fråga ska prövas mot bakgrund av samtliga omständigheter i det enskilda fallet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 mars 2012, Pereničová och Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, punkt 44 och där angiven rättspraxis).

78 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den fjärde och den femte frågan besvaras enligt följande. Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att när det gäller ett låneavtal uttryckt i utländsk valuta ska kravet på transparens vad gäller villkoren i detta avtal, i vilka det föreskrivs att den utländska valutan ska vara bokföringsvaluta och euron betalningsvaluta och vilka medför att låntagaren bär valutarisken, anses vara uppfyllt när näringsidkaren ger konsumenten tillräckliga och exakta uppgifter som gör det möjligt för en normalt informerad samt skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument att förstå hur den aktuella finansieringsmekanismen konkret fungerar samt att bedöma risken för potentiellt betydande negativa ekonomiska konsekvenser av de aktuella avtalsvillkoren på dennes finansiella förpliktelser under avtalets hela giltighetstid.

Den sjätte och den sjunde frågan

79 Den hänskjutande domstolen har ställt den sjätte och den sjunde frågan, vilka ska prövas tillsammans, för att få klarhet i huruvida direktiv 93/13 ska tolkas så, att det utgör hinder för att bevisbördan för att ett avtalsvillkor är klart och begripligt, i den mening som avses i artikel 4.2 i direktivet, åvilar konsumenten och huruvida så även är fallet när det gäller översändandet av information i handlingar avseende försäljningsmetoder som används av näringsidkaren eller av en annan person som har deltagit i marknadsföringen av de aktuella lånen i näringsidkarens namn.

80 Det ska härvidlag framhållas att direktiv 93/13 inte innehåller någon bestämmelse om bevisbördan för att ett avtalsvillkor är klart och begripligt i den mening som avses i artikel 4.2 i direktivet.

81 Såsom framgår av den rättspraxis som anges i punkt 27 i förevarande dom ska det i varje medlemsstats rättsordning, enligt principen om medlemsstaternas självbestämmanderätt i processuella frågor, antas regler för att genomföra det konsumentskydd som föreskrivs i direktiv 93/13. Dessa regler får emellertid varken vara mindre förmånliga än dem som avser liknande situationer som grundas på nationell rätt (likvärdighetsprincipen) eller medföra att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva de rättigheter som följer av unionens rättsordning (effektivitetsprincipen).

82 Det ska i detta hänseende påpekas att direktiv 93/13 bland annat syftar till att skydda konsumenten så att jämvikten mellan näringsidkarens och konsumentens ställning i avtalsförhållandet återställs. Denna asymmetri följer av att konsumenten intar en underlägsen ställning i förhållande till näringsidkaren i fråga om såväl förhandlingsförmåga som informationsnivå, vilket får till följd, vilket det har erinrats om i punkt 45 i förevarande dom, att konsumenten godkänner villkor som näringsidkaren har utformat i förväg, utan att kunna påverka villkorens innehåll.

83 Såsom redan har konstaterats i punkt 78 i förevarande dom måste näringsidkaren, för att kravet på transparens, såsom det framgår av bland annat artikel 4.2 i direktiv 93/13, ska vara uppfyllt, förse konsumenten med tillräckliga och exakta uppgifter som gör det möjligt för konsumenten att bedöma risken för potentiellt betydande negativa ekonomiska konsekvenser av avtalsvillkoren på dennes finansiella förpliktelser.

84 Det ska i detta sammanhang påpekas att iakttagandet av effektivitetsprincipen och uppnåendet av det mål som ligger till grund för direktiv 93/13, vilket är att skydda konsumenten genom att återställa jämvikten mellan näringsidkarens och konsumentens ställning, inte kan säkerställas om bevisbördan för att ett avtalsvillkor är klart och begripligt, i den mening som avses i artikel 4.2 i direktivet, åvilar konsumenten.

85 Såsom den franska regeringen och Europeiska kommissionen har påpekat i sina skriftliga yttranden, kan det nämligen inte säkerställas att de rättigheter som följer av direktiv 93/13 utövas på ett effektivt sätt om konsumenten är skyldig att bevisa en negativ omständighet, det vill säga att näringsidkaren inte har försett konsumenten med all nödvändig information för att uppfylla kravet på transparens, såsom detta krav bland annat följer av artikel 4.2 i direktiv 93/13.

86 Om långivaren i princip är skyldig att vid rätten styrka att denne korrekt har uppfyllt de skyldigheter som åligger långivaren före ingående av avtalet och skyldigheterna enligt avtalet bland annat beträffande kravet på transparens vad gäller avtalsvillkoren, såsom det bland annat följer av artikel 4.2 i direktiv 93/13, säkerställs däremot att de rättigheter som följer av

direktiv 93/13 kan utövas på ett effektivt sätt. På så sätt upprätthålls konsumentskyddet, utan att långivarens rätt till en rättvis rättegång undergrävs på ett oproportionerligt sätt (se, analogt, dom av den 18 december 2014, CA Consumer Finance, C-449/13, EU:C:2014:2464, punkt 28).

87 Vad gäller de ”handlingar som avser försäljningsmetoder”, vilka särskilt avses i den sjunde frågan, ska det dessutom preciseras att näringsidkarens skyldighet att motivera ett korrekt fullgörande av sina skyldigheter före ingåendet av avtalet och skyldigheterna enligt avtalet även ska omfatta bevis för att näringsidkaren eller någon annan person som har deltagit i marknadsföringen av de aktuella lånen i näringsidkarens namn har lämnat den information som återfinns i de handlingarna till konsumenten. Så är bland annat fallet när det anses att dessa handlingar kan visa sig vara användbara vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor är klart och begripligt i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13.

88 Såsom den hänskjutande domstolen med rätta har påpekat ankommer det i slutändan på näringsidkaren att ha kontroll över distributionskanalerna för sina varor, oavsett om det rör sig om valet av mellanhänder eller marknadskommunikation gentemot konsumenten. Näringsidkaren bör därför kunna förfoga över bevis för att de aktuella handlingarna inte användes eller inte längre användes vid tidpunkten för avtalets ingående för att motivera ett gott fullgörande av sina skyldigheter före avtalets ingående och enligt avtalet i enlighet med bland annat kravet på transparens vad gäller avtalsvillkoren.

89 Av det anförda följer att den sjätte och den sjunde frågan ska besvaras enligt följande. Direktiv 93/13 ska tolkas så, att det utgör hinder för att bevisbördan för att ett avtalsvillkor är klart och begripligt, i den mening som avses i artikel 4.2 i direktivet, åvilar konsumenten.

Den åttonde frågan

90 Den hänskjutande domstolen har ställt den åttonde frågan för att få klarhet i huruvida artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att villkor i ett låneavtal, i vilka det föreskrivs att den utländska valutan ska vara bokföringsvaluta och euro är betalningsvaluta och vilka får till följd att låntagaren bär valutarisken, skapar en betydande obalans mellan parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten, när näringsidkaren förfogar över större möjligheter än konsumenten för att förutse valutarisken, och när det finns en övre gräns för den risk som näringsidkaren bär, men inte för den risk som konsumenten bär.

91 Domstolen erinrar inledningsvis om att enligt artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska ett villkor som inte varit föremål för förhandling i ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

92 Det ska även preciseras att domstolens behörighet enligt fast rättspraxis avser tolkningen av de kriterier som den nationella domstolen kan eller ska tillämpa vid prövningen av ett avtalsvillkor mot bakgrund av bestämmelserna i direktivet, och särskilt vid prövningen av huruvida ett villkor är oskäligt i den mening som avses i artikel 3.1 i direktivet, varvid det ankommer på sistnämnda domstol att, mot bakgrund av de specifika omständigheterna i det aktuella fallet, ta ställning till hur ett visst avtalsvillkor konkret ska kvalificeras. Härav följer att EU-domstolen endast ska ge den hänskjutande domstolen upplysningar som denna ska beakta vid bedömningen av huruvida det aktuella villkoret är oskäligt (dom av den 3 september 2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 och C-252/19, EU:C:2020:631, punkt 91 och där angiven rättspraxis).

93 Vad beträffar bedömningen av om ett avtalsvillkor är oskäligt, ankommer det på den nationella domstolen att, med beaktande av de kriterier som anges i artiklarna 3.1 och 5 i direktiv 93/13, avgöra huruvida ett sådant villkor, med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet, uppfyller de krav på god sed, balans i avtalsförhållandet och transparens som uppställs i direktivet (se, bland annat, dom av den 7 november 2019, Profi Credit Polska, C-419/18 och C-483/18, EU:C:2019:930, punkt 53 och där angiven rättspraxis).

94 Frågan huruvida ett avtalsvillkor uppfyller kravet på transparens, i enlighet med kravet i artikel 5 i direktiv 93/13, utgör således en av de omständigheter som ska beaktas vid den bedömning av huruvida villkoret är oskäligt som den nationella domstolen ska göra med stöd av artikel 3.1 i direktivet (dom av den 3 oktober 2019, Kiss och CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 49 och där angiven rättspraxis).

95 I förevarande fall föreskrivs i de avtalsvillkor som är aktuella i de nationella målen, vilka införts i låneavtal uttryckta i utländsk valuta, att båda parter utsätts för en valutarisk, men att det finns en övre gräns för den risk som näringsidkaren, i förevarande fall bankinstitutet, bär, medan så inte är fallet beträffande den risk som konsumenten bär. Vid en betydande minskning av den nationella valutan i förhållande till den utländska valutan medför dessa villkor således att konsumenten bär valutarisken.

96 Det framgår av EU-domstolens praxis beträffande låneavtal uttryckta i utländsk valuta såsom det som är aktuellt i de nationella målen att det ankommer på den hänskjutande domstolen att – med hänsyn till samtliga omständigheter i de nationella målen och framför allt den sakkunskap och ämneskännedom som näringsidkaren besitter avseende de möjliga variationerna i växelkurserna och de risker som det med nödvändighet innebär att teckna ett lån i en utländsk valuta – bedöma i ett första skede om kravet på god sed eventuellt har åsidosatts och därefter om det föreligger en betydande obalans i den mening som avses i artikel 3.1 i direktiv 93/13 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 56).

97 Vad gäller kravet på god sed ska, såsom framgår av det sextonde skälet i direktiv 93/13, vid bedömningen av begreppet god sed särskild hänsyn bland annat tas till parternas inbördes styrkeförhållande i förhandlingshänseende och huruvida konsumenten har uppmuntrats att acceptera villkoren.

98 För att avgöra huruvida ett avtalsvillkor likt det som är aktuellt i de nationella målen i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i avtalsparternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten, ska den nationella domstolen pröva huruvida en gentemot konsumenten lojalt och rättvist handlande näringsidkare rimligen kunde utgå från att konsumenten skulle godta ett sådant avtalsvillkor efter en individuell avtalsförhandling (se, bland annat, dom av den 3 september 2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 och C-252/19, EU:C:2020:631, punkt 93 och där angiven rättspraxis).

99 Vid bedömningen av huruvida sådana avtalsvillkor som de som är aktuella i de nationella målen medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter i ett låneavtal som innehåller dessa villkor till nackdel för konsumenten, ska samtliga omständigheter beaktas som näringsidkaren kunde känna till vid tiden för avtalets ingående, varvid särskilt dennes sakkunskap vad gäller de möjliga variationerna i växelkurserna och de risker som är förenade med tecknande av ett sådant lån ska beaktas, och som kunde påverka det senare genomförandet av avtalet och konsumentens rättsliga situation.

100 Med hänsyn till näringsidkarens kunskaper och större möjligheter att förutse valutarisken, som kan uppkomma när som helst under avtalets löptid, samt den icke-begränsade risk som hör samman med variationer i växelkurserna som de avtalsvillkor som är i fråga i de nationella målen medför för konsumenten, anser domstolen att sådana villkor ska anses ge upphov till en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt det berörda låneavtalet till nackdel för konsumenten.

101 Med förbehåll för den prövning som det ankommer på den hänskjutande domstolen att göra, förefaller nämligen de avtalsvillkor som är aktuella i de nationella målen innebära att konsumenten, i den mån näringsidkaren inte har iakttagit kravet på transparens i förhållande till denne konsument, utsätts för en oproportionerlig risk i förhållande till de erhållna prestationerna och lånebeloppet, eftersom tillämpningen av dessa villkor får till följd att konsumenten måste bära kostnaden för förändringar av växelkurserna. Beroende på hur denna förändring ser ut kan konsumenten hamna i en situation där, för det första, det kapitalbelopp som återstår i betalningsvalutan, i förevarande fall i euro, är avsevärt högre än det ursprungligen lånade beloppet och för det andra de månatliga amorteringarna nästan uteslutande har täckt endast räntorna. Så är bland annat fallet när ökningen av det kapitalbelopp som återstår att betala i nationell valuta inte balanseras av skillnaden mellan den utländska valutans räntesats och räntesatsen för den nationella valutan, varvid det ska preciseras att en sådan skillnad utgör den huvudsakliga fördelen av ett lån uttryckt i utländsk valuta för låntagaren.

102 Under dessa omständigheter och med beaktande av det krav på transparens som följer av artikel 5 i direktiv 93/13, kan det inte anses att näringsidkaren, om denne handlade transparent mot konsumenten, rimligen kunde förvänta sig att konsumenten skulle godta ett sådant avtalsvillkor efter en individuell förhandling (se, analogt, dom av den 3 september 2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 och C-252/19, EU:C:2020:631, punkt 96), vilket det emellertid ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera.

103 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den åttonde frågan besvaras enligt följande. Artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att villkor i ett låneavtal, i vilka det föreskrivs att den utländska valutan ska vara bokföringsvaluta och euro är betalningsvaluta och vilka får till följd att låntagaren bär valutarisken, utan att det finns en övre gräns för denna risk, skapar en betydande obalans mellan parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten, då näringsidkaren, om denne iakttog kravet på transparens gentemot konsumenten, inte rimligen kunde förvänta sig att konsumenten efter en individuell förhandling skulle godta en oproportionerlig valutarisk som följer av sådana villkor.

Rättegångskostnader

104 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i de nationella målen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

1) Artiklarna 6.1 och 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal, jämförda med effektivitetsprincipen, ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken en konsuments ansökan

– **om fastställelse av att ett villkor i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och denna konsument är oskäligt, omfattas av en preskriptionsfrist,**

– **om återbetalning av belopp som felaktigt erlagts med stöd av sådana oskäliga villkor, omfattas av en preskriptionsfrist på fem år, när fristen börjar löpa vid den tidpunkt då låneerbjudandet antas, vilket innebär att konsumenten vid den tidpunkten kunde vara omedveten om alla sina rättigheter enligt direktivet.**

2) **Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att de villkor i låneavtalet i vilka det föreskrivs att den utländska valutan ska vara bokföringsvaluta och att euron är betalningsvaluta och vilka medför att det är låntagaren som bär valutarisken, omfattas av denna bestämmelse om villkoren utgör en huvudsaklig aspekt av nämnda avtal.**

3) **Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att när det gäller ett låneavtal uttryckt i utländsk valuta ska kravet på transparens vad gäller villkoren i detta avtal, i vilka det föreskrivs att den utländska valutan ska vara bokföringsvaluta och euron betalningsvaluta och vilka medför att låntagaren bär valutarisken, anses vara uppfyllt när näringsidkaren ger konsumenten tillräckliga och exakta uppgifter som gör det möjligt för en normalt informerad samt skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument att förstå hur den aktuella finansieringsmekanismen konkret fungerar samt att bedöma risken för potentiellt betydande negativa ekonomiska konsekvenser av de aktuella avtalsvillkoren på dennes finansiella förpliktelser under avtalets hela giltighetstid.**

4) **Direktiv 93/13 ska tolkas så, att det utgör hinder för att bevisbördan för att ett avtalsvillkor är klart och begripligt, i den mening som avses i artikel 4.2 i direktivet, åvilar konsumenten.**

5) **Artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att villkor i ett låneavtal, i vilka det föreskrivs att den utländska valutan ska vara bokföringsvaluta och euro är betalningsvaluta och vilka får till följd att låntagaren bär valutarisken, utan att det finns en övre gräns för denna risk, skapar en betydande obalans mellan parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten, då näringsidkaren, om denne iakttog kravet på transparens gentemot konsumenten, inte rimligen kunde förvänta sig att konsumenten efter en individuell förhandling skulle godta en oproportionerlig valutarisk som följer av sådana villkor.**

Underskrifter